

THE LEGAL NATURE OF THE CHARTER OF COMMERCIAL LEGAL ENTITIES AND ITS ROLE IN CORPORATE GOVERNANCE

Shahzod Hikmat o'g'li Nasirov

Master's Student, Tashkent State University of Law

Abstract

This paper examines the legal nature of the charter of commercial legal entities, its hierarchical position in relation to the foundation agreement and other internal corporate documents, as well as the system of mandatory and optional statutory requirements established under the current legislation. The study substantiates the legal significance of the charter as a constituent document that defines the legal status, governance structure, and operational framework of a commercial legal entity. Furthermore, it identifies existing legislative gaps and proposes scientifically grounded recommendations aimed at improving the legal regulation of corporate constituent documents.

Keywords

charter; constituent document; commercial legal entity; corporate governance; internal corporate document; legal entity; hierarchy of internal corporate documents.

XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR USTAVINING HUQUQIY TABIATI VA UNING KORPORATIV BOSHQARUVDAGI O'RNI

Nasirov Shahzod Hikmat o'g'li,

Toshkent davlat yuridik universiteti, magistranti,

Annotatsiya: *Mazkur tezisda xo'jalik yurituvchi subyektlar ustavining huquqiy tabiati, uning ta'sis shartnomasi va boshqa ichki hujjatlar orasidagi ierarxik o'rni, shuningdek amaldagi qonunchilikdagi ustavga qo'xiladigan majburiy va ixtiyoriy talablar tizimli tahlil qilinadi. Ustavning konstituent hujjat sifatidagi vazifasi asoslanib,*

"KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN'IY INTELLEKT"
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

qonunchilikdagi bo'shliqlarni bartaraf etishga qaratilgan taklif-tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: *ustav, ta'sis hujjati, xo'jalik yurituvchi subyekt, korporativ boshqaruv, ichki hujjat, yuridik shaxs, ichki hujjatlar ierarxiyasi.*

Zamonaviy korporativ huquqning rivojlanishi xo'jalik yurituvchi subyektlar ichki munosabatlarini tartibga solishda ustavning rolini yanada kuchaytirishni taqozo etmoqda. Ustav (lot. statutum — belgilangan, tasdiqlangan) xo'jalik yurituvchi subyektning huquqiy maqomini, tuzilmasini, faoliyat tartibini, boshqaruv organlarining vakolatlarini va ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlarni belgilovchi asosiy ta'sis hujjatidir.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 43-moddasiga ko'ra, yuridik shaxs ustav asosida yoki ta'sis shartnomasi va ustav asosida yoxud faqat ta'sis shartnomasi asosida ish olib boradi.¹ Demak, ustav xo'jalik yurituvchi subyektning asosiy ta'sis hujjati sifatida qonuniylashtirilgan. Biroq ustavning huquqiy tabiati, boshqa ichki hujjatlar bilan ierarxik munosabati va ustavga zid qarorlarning huquqiy oqibatlari qonunchilikda yetarli darajada tartibga solinmagan - bu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Ilmiy adabiyotda ustavning huquqiy tabiatiga oid uchta asosiy nazariy yondashuv mavjud.

Delegatsion normativlik nazariyasi (K. Larenz): davlat o'z normativ vakolatining bir qismini xo'jalik yurituvchi subyektlarga beradi; ustav lokal normativ akt sifatida davlat tomonidan delegatsiya qilingan vakolat doirasida qabul qilinadi.²

Avtonomiya nazariyasi (F. Easterbrook, D. Fischel): ustav muassislar o'rtasidagi kontraktual kelishuv mahsuli bo'lib, aksiyadorlar va boshqaruv o'rtasidagi munosabatlarni ifoda etadi.³

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

Institutsional nazariya (P. Kruize va boshq.): ustav nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy va iqtisodiy munosabatlarni tartibga soluvchi institutning rasmiy ifodasi.⁴ O‘zbekiston qonunchiligi delegatsion normativlik va avtonomiya nazariyalari kombinatsiyasiga yaqin.

Amaldagi maxsus qonunlar ustavning mazmuniga qo‘yiladigan talablarni ikki guruhga ajratadi.

Majburiy talablar. “Mas’uliyati cheklangan jamiyatlar to‘g‘risida”gi Qonunning 13-moddasiga ko‘ra, MChJ ustavida quyidagilar ko‘rsatilishi shart: jamiyatning firma nomi; joylashgan yeri; faoliyat sohasi va maqsadi; ustav fondining miqdori; har bir ishtirokchi ulushining miqdori; boshqaruv organlarining tarkibi va vakolatlari; ishtirokchilarning huquq va majburiyatlari.⁵ Aksiyadorlik jamiyatlari ustaviga qo‘shimcha ravishda aksiyalarning soni, turi va nominal qiymati ham kiritilishi majburiydir.⁶

Ixtiyoriy talablar. Ustavga qonunchilikka zid kelmaydigan har qanday qoidalar kiritilishi mumkin: ishtirokchilarning qo‘shimcha huquqlari, nizolarni hal etishning maxsus tartibi, manfaatlar to‘qnashuvini boshqarish mexanizmi va boshqalar.

Normativchi G.F. Shershenevich ustavni korporatsiya faoliyatini tartibga soluvchi majburiy hujjat sifatida baholab, uning yuridik kuchini davlat ro‘xatidan o‘tkazish akti bilan bog‘laydi.⁷

Tadqiqot jarayonida ustav institutini tartibga solishda quyidagi dolzarb muammolar aniqlandi:

Ustavning boshqa ichki hujjatlar bilan o‘zaro ierarxik munosabati qonun darajasida aniq tartibga solinmagan. “Mas’uliyati cheklangan jamiyat to‘g‘risida”gi Qonunning 11-moddasiga ko‘ra ta’ sis shartnomasi bilan ustav o‘rtasida ziddiyat bo‘lib qolsa, ustav uchinchi shaxslar uchun ustuvor kuchga ega bo‘ishi belgilangan,⁸ biroq bu qoida barcha ichki hujjatlarga umumlashtirilmagan.

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

Ko‘pgina xo‘jalik yurituvchi subyektlarda ustavlar qonunchilikdagi o‘zgarishlarga muvofiq muntazam yangilanmaydi. Amaliyotda mas’uliyati cheklangan jamiyatlarning ustavini ko‘pincha muassis emas, balki davlat xizmatlari markazining xodimi yozib beradi. bu korporativ hujjatni rasmiy shakllikdan mahrum etadi.

Fuqarolik kodeksida “ichki hujjat” tushunchasiga yagona huquqiy ta’rif berilmagan. Bu ustavning boshqa lokal aktlar bilan ierarxik munosabatini aniqlashda qiyinchilik tug‘diradi.

Aniqlangan muammolardan kelib chiqqan holda quyidagi taklif va tavsiyalar ilgari suriladi:

Fuqarolik kodeksining 43-moddasiga ustav va boshqa ichki hujjatlar o‘rtasidagi ierarxik munosabatni belgilovchi norma kiritish va ustav barcha boshqa ichki hujjatlardan ustun turishi, unga zid bo‘lgan ichki hujjatlar haqiqiy hisoblanmasligini belgilash.

Fuqarolik kodeksining 43-moddasiga “ichki hujjat” tushunchasining huquqiy ta’rifi kiritish lozim. Ichki hujjat - ta’sis hujjatlariga asosan xo‘jalik yurituvchi subyektning vakolatli organi tomonidan qabul qilinadigan, faqat mazkur subyekt doirasida majburiy kuchga ega bo‘ib, yozma shaklda rasmiylashtirilgan hujjat.

Ustavlarning elektron shaklda qabul qilinishi va saqlanishi ta’minlansin: barcha o‘zgartishlar elektron raqamli imzo bilan tasdiqlanib, yagona davlat reyestriga real vaqt rejimida kiritish lozim.

Birinchidan, ustav xo‘jalik yurituvchi subyektning konstituent hujjati sifatida ikki huquqiy vazifani bajaradi: subyektni vujudga keltiruvchi (konstituent) va uning ichki munosabatlarini tartibga soluvchi (normativ) vazifa. Ushbu uyg‘unlik ustavni boshqa huquqiy hujjatlardan ajratib turuvchi o‘ziga xos xususiyatni belgilaydi.

Ikkinchidan, O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi tahlili shuni ko‘rsatadiki, har bir tashkiliy-huquqiy shakl uchun ustavga qo‘xiladigan majburiy talablar belgilangan,

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

biroq ustavning boshqa ichki hujjatlar bilan ierarxik munosabati qonun darajasida yetarli darajada tartibga solinmagan.

Uchinchidan, amaliyotdagi asosiy muammolar: ustavlarning muntazam yangilanmasligi, ichki hujjatlar o‘rtasidagi ziddiyatlar va «ichki hujjat» tushunchasiga rasmiy ta’rifning yo‘ligi. Fuqarolik kodeksiga ichki hujjatlar ierarxiyasini va tushunchaning ta’rifini belgilovchi normlarni kiritish hamda ustavlarning namunaviy shakllarini new.birdarcha.uz portalida joriy etish ushbu bo‘shliqlarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 19.02.2025-y., 03/25/1031/0160-son.
2. O‘zbekiston Respublikasining 1992-yil 9-dekabr kuni qabul qilingan “Xo‘jalik jamiyatlari va shirkatlari to‘g‘risida”gi O‘RQ- 732-XII-son Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 2001-y., 1-2-son, 23-modda.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Mas’uliyati cheklangan jamiyatlar to‘g‘risida”gi Qonuni // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 03/25/1025/0116-son.
4. Easterbrook F., Fischel D. The Economic Structure of Corporate Law. — Harvard UP, 1991.
5. Shitkina I.S. Korporativnoe pravo. — Moskva: Volters Kluver, 2008.
6. Rahmonqulov H.R., Gulyamov S.S. Korporativ huquq. — Toshkent: TDYU, 2008.

